

Az összefonódásokon és a többes odatartozásokon, identitásokon és lojalitásokon kívül azonban az elkülönüléseket sem szabad figyelmen kívül hagyni. Ahogy a közjegyzői kamara „Jog vita nélkül” jelmondata is találoan kifejezi, a közjegyzők életszemléletét alapvetően határozza meg a jog abszolutizálásának és érvényesítésének, a szakszerűségnek, a peren kívüli konfliktusmegoldásra törekvés igényének, a pártatlanságnak és a függetlenségnek ethosszá minősített programja. Ugyanakkor mégis felmerül a kérdés, mennyiben lehet független, hogyan és milyen előfeltételek teljesülésével lehet képes pusztán a hivatás jegyében minden más kötöttségén túllépni egy olyan (történelmi) cselekvő, aki egyszerre van hivatva a jogkereső közönség és a jogbiztosító (és joggyakorló) hatalom között fórumot teremteni, és az ezáltal megteremtett „légtüres térben” önálló médiumként tevékenykedni, és a feleket egyenlően képviselni? Mindezt ráadásul oly módon, hogy a közjegyzői hatáskör még a századfordulón sem egészen különült el és vívta ki saját autonómiáját a másik két (a bírói és ügyvédi) hivatásrendtől. Így a közjegyzők peres és nem peres ügyek képviselőre való jogosultságának kérdése a közjegyzőhelyettesek helyzetének rendezésével együtt még az 1910-es években is folyamatosan visszatérő témát jelentett. Mi több, az Országos Ügyvédszövetség VI. országos értekezlete még 1936-ban is komolyan foglalkozott az ügyvéd-közjegyzőség intézményének bevezetésével, a második világháború utáni hatalmi átrendeződések pedig az egész magyar igazságügyi

és közigazgatási rendszert, valamint az azokban minden szinten részt vevő egyének életét érintő újabb alapvető változásokhoz vezettek.

Összességében megállapítható, hogy Rokolya Gábor óriási adatgyűjtő és -közlő munkát végzett, miközben az ismertetett élet- és pályautak segítségével eleget tett legfőbb vállalásának, a közjegyzői hivatal fejlődéstörténete és a korabeli közjegyzők tevékenysége bemutatásának. Mindennek ismeretében Rokolya könyve – noha nem tekinthető teljesnek – mégis kiindulópontja lehet a közjegyzők térbeli és társadalmi mobilizációs mozgásának elemzésére irányuló későbbi kutatásoknak. Ugyanakkor az is látható, hogy a kötet témája jócskán túlmutat az egyszerű biográfiai kereteken és az, hogy a szerző érintőleg is a modern polgári állam létrejöttével kapcsolatos társadalmi, gazdasági, politikai és jogi kérdéseket feszeget. Rokolya ugyanis a közjegyzői kar tanulmányozásával egy olyan csoportot emelt vizsgálódása központjába, amely a társadalom különböző rétegeit „létráknak” kötötte össze, és amely elméletben és gyakorlatban egyszerre volt aktív és passzív résztvevője és elszenvedője az ország külső-belső átalakulási folyamatának. Ezáltal nemcsak a téma elmélyültebb továbbkutatása szorgalmazandó, hanem a közjegyzők által keletkeztetett változatos problémákról tanúskodó dokumentumok történelmi forrásként való elemzése és értékelése is indokoltnak látszik.

Ordasi Ágnes

A magyar közegészségügyi közigazgatás (1867–1914)

Pálvölgyi Balázs könyvéről

Pálvölgyi Balázs: A magyar közegészségügyi közigazgatás intézményrendszere 1867–1914
Budapest, 2011, ELTE Eötvös Kiadó, 234 p.
ISBN 978 963 312 8 4

Kevés aktuálisabb téma létezik napjainkban az egészségügynél, s ha az elmúlt évtizedek „húzd meg-ereszd meg” ágazati politikájának történetét áttekinténénk, valószínűleg szomorúan kellene megállapítanunk, hogy a viták elvesztek a részletekben. Az alapvető kérdések, mint például az intézményrendszer szintjei, kiterjedése, finanszírozása, személyzete önmagukban nem értelmezhetőek. Önmagában a modernizálás, a kórházak jobb felszerelése is frázis csupán. A mélyebb összefüggé-

sek feltárásához legalább nagy vonalakban szükség lenne a történelmi szál felvázolására is.

Nem mondható, hogy nem történtek erre kísérletek. Az adott korszakban a téma egyes részei (járványügy, kórházak alapítása, egyesületi mozgalom) jól dokumentálnak tekinthetőek, s a számos, nyomtatásban megjelent beszámoló, összegzés, jelentés, javaslat – amelyet a szerző egyébként imponáló mennyiségben hasznosított – legalább részben ellensúlyozza az egykori országrészek lassan veszendőbe menő (vagy már megsemmisült) levéltári anyagát. A nyomtatott források nagy száma vizsgálódásra is inspirálta a történészek egy részét, s a cikkek mellett egyetemi előadásokon (például Majoros István professzor pécsi előadásain) is hallani lehetett egyes témákról (járványügy). A történészi vizsgálatok előtt azonban komoly akadályként tornyosult és tornyosul a normatív rendelkezések nagy száma.

Vélhetően ez a normatenger képezte annyi évtizeden át a legfőbb gátját az áttekintésnek. Az egészségügyi kérdések ugyanis viszonylag korán megjelentek a jogalkotás különböző szintjein. Már elszörva a státútumokban is, azonban a polgári állam kiépülésével a szabályozás voltaképpen a szabványosítás és a fogalommeghatározás felé mozdul el. Mi a kórház és ki az orvos? – ezek csupán a legáltalánosabb kérdések, amelyekből nagymennyiségű

további kérdés ered. A szerző által vizsgált izgalmas évtizedek ugyanis voltaképpen a gyakorlat jogszabállyá konvertálásáról, a külföldi példák vizsgálatáról és adatptációjáról szólnak. A polgári állam megalapozásáról, s ennek részeként a modern egészségügyi rendszer kiépítéséről.

A szerző jogtörténészként magabiztosan a normákból és a normákra építkezik, így észrevétlenül e folyamatot – magát a szubszumciót, ahogy az életből vett kérdés normává merevül – is nyomon követhetjük. Bár a könyv elsöre a korabeli joganyag olvasmányos feldolgozásának tűnik, a lábjegyzetekben és az irodalomjegyzékben elmélyedve kiderül, hogy jóval több annál. Pálvölgyi Balázs ugyanis sikerrel építette be a munkába a jelentős mennyiségű – korabeli és jelenkori, történeti és jogtörténeti, valamint szakmunkákat egyaránt bőségesen felvonultató – szakirodalmat.¹ A több helyről aprólékosan kigyűjtött levéltári források – lábjegyzetként – szervesen kapcsolódnak a főszövegben tárgyalt problémákhoz. Néha azonban

– mint például az illetőségi kérdés tárgyalásánál – önálló életre is kelnek, bepillantást engedve a szerző további kutatási témáiba, így például a dualizmus kori állampolgársági kérdésekbe, amelynek a községi illetőség hosszú időn keresztül az egyik alapeleme volt. Az informatív lábjegyzet-apparátus – szerves kapcsolódásán túlmenően – szinte önálló életet él, a szövegtől elszakadva újabb és újabb kérdésekre válaszol, felvetéseket tartalmaz, ötleteket ad, további elmélyedésre sarkallja az olvasót. Ugyancsak lábjegyzetekben találhatjuk a korabeli esetjog feldolgozását. Az esetjog felvillantása, beépítése a dolgozat egyik nagy érdeme.²

A szerző tehát egy örökzöld téma hiányzó alapjait próbálja prezentálni olvasmányos stílusban, imponáló magabiztossággal utalva az egyes szakkérdések korabeli jelentőségére, a kialakuló viták szempontjaira. Az intézményrendszer kialakulásának részletekbe menő vizsgálatában elmélyedve azonban nemcsak a kórházak múltjához, hanem más intézmények (például tisztiorvosi hivatal, mentőszolgálat) is számos adalékot nyerhetünk. A dualizmus időszakában fénykorát élő civil szektor szereplőinek működése a gyakorlat oldaláról tárul fel előttünk. A könyv végére érve ismerősként üdvözölhetjük a közegészségügy területén a korszakban működő legjelentősebb egyesületeket és alapítványokat, a lábjegyzetekben felvonultatott szakirodalomban elmélyedve pedig az olvasó kedvet érez e területnek a teljes körű feltárására is. A munka az egykori „civil kurázi” kereteinek felvillantásával jelenkori tanulságokat is hordoz. Az intézményalapításban és –fenntartásban, járvány elleni védekezésben akkor úttörő szerepet vállaló egyesületek és alapítványok (ön)tevékenységén, lehetőségeiken, az állam hozzáállásán, a szabályozási jel-

legzetességeken elmerengve nehéz nem felidézni az 1989 utáni időszak önszerveződési kísérleteit, illetve a buktatókat, amelyeken a civil szektor kezdeti lendülete végül elakadt. A szerző által említett példák (mentőszolgálat, szanatóriumok, kórházak alapítása és fenntartása) modellértékűek voltak, ám a sorok közül a sikeres működés feltételei is előtűnnek. Az öntevékeny szervezetek csak alulról szerveződve, valódi partnerként, megfelelő jogszabályi környezetben képesek felvállalni az állam által el nem látott feladatokat.

A könyv elsődleges célja azonban a közegészségügyi intézményrendszer kiépülésének, specializálódásának, illetve e folyamatok szabályozástörténetének felvázolása és vizsgálata – az állam oldaláról nézve. Ennek során párhuzamosan követhetjük nyomon a közigazgatás különböző szintjein zajló folyamatokat. A téma befogadását megkönnyíti az előzmények mintegy évszázaddal korábbról induló felvázolása.

Ennek köszönhetően még könnyebben érzékelhető az a szemléletváltás, amelynek során a döntési jogkörök a korszakban helyi szintről fokozatosan központi szintre vándoroltak. Nem egy általános, hanem egy-egy megtorpanó, számos reformhullámmal kísért, más reformok végrehajtása által befolyásolt folyamat bontakozik ki az olvasó előtt, amely minden hiányossága és kétértelműsége ellenére alapvetően pozitív mérleggel zárult.

Az egészségügy kezelése ugyanis egyértelműen állami feladattá vált, és az állam igyekezett is a hihetetlen gyorsasággal fejlődő orvostudomány eredményeinek hasznosítására. Ugyanakkor e példa nélküli folyamat megvalósítása számos buktatót rejtegetett, ráadásul az 1914-es világégés az egyre gyorsuló fejlődést rapid módon zárta le. Bár számos nagy alakra az utókor tisztelettel tekint (például Bókai János vagy Korányi Frigyes), ez az úttörő munka „magányos küzdelem” volt, hiszen nyelvezetét és szabályait a kezdeti időben többnyire egy meghatározott kör ismerte csupán, így az eredmények és a tévedések feltárása is az utókor (a történészek és a jogtörténészek) feladata maradt.

A szerző a jogszabályok ismertetésén túl a nagyobb szabályozási témakörök, így például a betegbiztosítás, a közrendészeti szankciók vagy a járványügyi védekezés bemutatására is időt szán. A könyvet olvasva bepillantunk a halottképek és a bábák képzésének korai időszakába, a kórházak különböző típusainak működési feltételeibe és számos, mára már kevésbé ismert fogalom (tisztiorvos, kórörvos vagy a mára már eltűnt cédulás bába) eredetére is fény derül.

A száraz cím és száraznak tűnő téma kétségkívül sokakat elriaszthat a témában való elmélyüléstől. A bátrak azonban a munkát átolvassván úgy érezhetik, hogy egy-

szere két könyvhöz is hozzájutottak. Egyrészt egy kiváló történelmi munkát tartanak a kezükben, amely a dualizmus kora államszervezetének egy kevésbé ismert részletét hozza közelebb, másrészt pedig mintha a XXI. század magyar közegészségügyi reformterveinek eddig hiányzó,

történelmi felvezetése készült volna el, amelynek ismerete napjaink egészségügyi rendszerének megértéséhez nélkülözhetetlen.

Domaniczky Endre

Jegyzetek

¹ Csak két példával illusztrálva: sem a Bókay-dinasztia – amelynek egyik tagja, a pestszentlőrinci Bókay Árpád néhány évvel ezelőtt kiadott emlékiratai ennek az időszaknak a csupán a belső szemléltől által ismert összefüggéseit is feltárják –, sem a Délvidék szakértőjeként ismertté vált Thim József orvosi tárgyú írásai nem kerültek el a figyelmét, ennél fogva könyve nem csupán szakkönyvként használ-

ható, de kultúr-, illetve társadalomtörténelmi kutatásokhoz is jól használható.

² Az esetjog részletes, a jelenkori szakmai gyakorlatot is alakítani képes feldolgozásának másik példájára lásd bővebben DOMANICZKY Endre: A konzuli munka jogtörténelmi gyökereiről. Varga Norbert könyvéről. *Külvügyi Szemle*, 2017. 3. sz. 156–161. p.

HÍREK

- **2019. február 7-én** a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara, a Győri Ítéltábla és az Országos Bírósági Hivatal szervezésében került sor „Az emlékezés erejével...” című bíróságtörténelmi kiállítás- és konferencia-körút győri tanácskozá- sára.

Széplaki László ítéltáblai elnök és *Handó Tünde*, az Országos Bírósági Hivatal elnökének köszöntő szavait követően *Lévayné Fazekas Judit*, a Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar dékánja megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy „azon munkálkodom, hogy a győri jogászképzésben a több évszázadra visszanyúló jogakadémiai hagyományok, Deák Ferenc öröksége, a deáki értékek tovább éljenek, és a hagyományokhoz hűen erős, és színvonalas jogi képzés legyen Győrben”. Kiemelte, hogy az 1776-ban alapított Győri Királyi Jogakadémia hagyományait, értékeit követve a kar „küldetése csak a régió jogász hivatásrendjeivel, különösen az igazságszolgáltatás letéteményeseivel, bíróságokkal, ügyészségekkel, ügyvédi és közjegyzői kamarákkal összefogva vezethet eredményre”.

A konferencia nyitóelőadását „A polgári peres eljárás kodifikációjának első fejezete – Az oktrojált normától a kodifikációig” *Mezey Barna*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Magyar Állam- és Jogtörténelmi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára tartotta. A polgári perrendtartásról szóló 1868. évi LIV. tc. alapelveit és rendszerét *Barna Attila*, a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara Jogtörténelmi Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense tekintette át, *Menyhárd Attila*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának dékánja pedig a bíró igazságszolgáltatásban betöltött szerepéről beszélt.

Lotz Marianne, a Győri Törvényszék kollégiumvezetője Solyom Andor (1866–1936) ítélőtáblai elnök életútjával, *Némethné Szent-Gály Edit*, a Veszprémi Törvényszék elnöke a Veszprémi Királyi Törvényszék működésének történetével, *Csorba Zsolt Ödön*, a Tatabányai Törvényszék elnöke és *Gröber Krisztián* bíró a Komárom-Esztergom-Megyei Bíróságok múltjával, *Baráth Attila*, a Körmenyi Járásbíróság elnöke a Szombathelyi Törvényszék „békében és háborúban” való ügyvitelével, míg *Gothárdi Enikő*, a Székesfehérvári Törvényszék bírója a Székesfehérvári Törvényszék 135 éves történetével ismertette meg az érdeklődőket.

- **2019. február 12-én** az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara adott otthont a magyar büntetés-végrehajtási szervezet Szent Adorján Millenniumi Emlékév nyitó rendezvényének. Az „Ezer év hazánk és szakmánk történetében” című tudományos konferencián előadást tartott többek között *Mezey Barna*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Magyar Állam- és Jogtörténelmi Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára (Ezer év fordulópontjai a hazai börtönügy történetében), *Lőrincz József* ny. bv. dandártábornok, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék címzetes egyetemi tanára (Börtönügy a XX. században), valamint *Estók József* ny. bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának címzetes egyetemi docense (A börtönügy szervezetrendszerének kialakulása és fejlődése a XIX. században).

- **2019. március 27-én** a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Magyar Állam- és Jogtörténelmi Intézete kerekasztal-beszélgetést szervezett a Habsburg–Lotharingiai-ház főhercegével, Habsburg Györggyel. Az esemény során